

M. 11523:1.

896

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

1

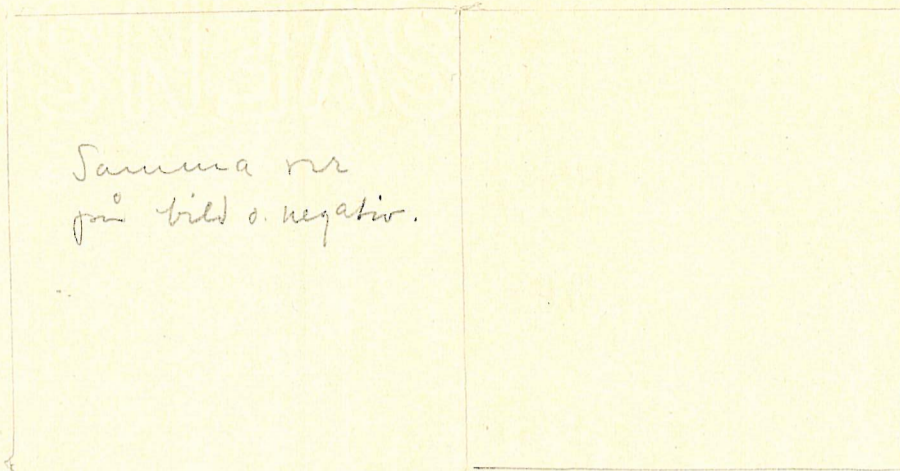
Östergötland,
Lysings hd,
Ödeshögs sn,
Öninge.

Meddelat av:
Otto Svärm, f. 1896 i Öninge.

Upptecknat av:
Gunnar Lorentz, Lund, 1937.

Uppteckningen innehåller:

Båtplatsen.....	s.	1 - 2.
Fiskevatten.....	"	2.
Fisksorter.....	"	2.
Organisation.....	"	2.
Arbetsåret.....	"	2 - 3.
Redskap:		
Nät.....	"	3.
Näten sättas.....	"	3.
"Nätahängare".....	"	4.
Lakmete.....	"	4.
Båtar.....	"	4 - 6.
Båtspel.....	"	6 - 7.
Distribution.....	"	7.
Sagesman.....	"	7.

Samma nr
på bild o. negativ.

Bild 1.

Bild 2.

Fiskarna i Svemb, Ödeshög samt Öfre o. Båtplatsen. Nedre Öninge ha sedan gammalt funnit en naturlig båtplats i den lilla viken strax nedanför den sistnämnda byn. En hög bergkam skjuter från landsidan ut ett tjugotal meter i sydlig riktning och bereder därmed ett effektivt skydd mot nordvästen, som här på Österlandet innebär det mest fruktade hotet mot båtar och övriga redskap (bilderna 1 o. 2). Inloppet är synnerligen djupt o.

Bild 3.

Bild 4.

Bild 5.

fritt från högsten. Bilderna 3 - 5 visa olika faser av detsamma, från båtspelel inne i hamnen och utåt.

Sett från landbacken sluttar marken kraftigt ner mot sjön och bildar vid båtplatsen en gräsbevuxen sänka, omgiven av en lummig lövskogsvegetation, företrädesvis ek och björk (bild 6). Obs. fåren som tycks finna betet gott!

Bild 6.

Vätternstranden norrut till Hästholmen och söderut till Stafva Hamn erbjuder i övrigt dåliga möjligheter till skydd, varför det fiske, som bedrives på denna sträcka, koncen-

treras hit. För närvarande råder ingen högkonjunktur inom vätternfisket, och då dessutom den nämnda sträckan är östgötasidans glesast befolkade bör det kanske icke förvåna, att antalet fiskare endast är 8, av vilka 6 äro från Öninge, 1 från Ödeshög och 1 från Svemb.

Det uppmätta djupet omedelbart utanför inloppet till båtplatsen är 74 meter, vilket samtidigt utgör det genomsnittliga djupet för sjön på en mycket stor omkrets. Liksom kollegorna i Hästholmen äro Öningefiskarna hänvisade till Visingsögrundet. På själva grundet går emellertid knappt någon röding, och näten sättas därför på båda sidorna därav.

Fiskevatten

De olika
fisksorterna
äro följande:

Fisksorter.

röding,

sik,

lake o.

abborre.

Vidstå-

Bild 7.

ende fotos vi-

Bild 8.

sa nyfångade exemplar av lake och röding (bild 7) samt ett porträtt i helfigur av den största rödingen (bild 8) som vägde hela 3,4 kg.- Som synes saknas siklöjan bland de uppräknade sorterna. "Siklögera, di ha vatt sjuka", förklarade min sagesman. Följaktligen använder man inte heller långrev. - Vidare saknas "harren" (val).

Någon organisation av fiskarna för gemensamt ägande av redskap har aldrig förekommit på platsen. Man har i regel fiskat för det egna hushållets räkning, och värdena av redskapen ha aldrig uppgått till sådana summor att behov av organisation av något slag framkommit.

Organisation.

Den ort, som ligger närmast till hands för en jämförelse med Öninge beträffande arbetsåret, är naturligtvis Hästholmen. I de stora dragen förete de givetvis mest likheter men i detaljerna avvika de dock något från varandra. En olikhet i modern tid har redan nämnts: Öningefiskarna använda ej längre långrev på grund av svårigheten att få fullgod agnfisk.

Arbetsåret.

I början eller mitten av november sättas nä-
ten för sik, lake och röding. Dessa stå ute till fram i maj, om
det är isfritt. I denna månad leker harren, men i motsats till
vad fallet är i Hästholmen ströar man icke här efter den. I juni
börjar så svirvelfisket från motorbåtarna. Flugmete bryr man sig
inte om här. Samma nät som använts under vintern begagnas under
sommaren till abborre (och givetvis alla de sorter man kan få).
Metoden med strö har man inte heller brytt sig om ens i röding-
leken på hösten. Däremot har man fiskat lake med "käxe" på vin-
tern, då sjön lagt sig. Någon käxe stod inte att uppdriva, men
ett par lakbusor, numer använda till redskapsbodar, vittnade om
riktigheten av utsagon.

R E D S K A P.

Redskap.

Nät.

Vidstående foto visar det univer-
salnät, som Öningefiskarna använda så-
väl för röding, sik och lake som för
abborre. Det är 10 fot djupt, 35 meter
långt och har 13 varv på aln. Materialet
är 6-trådigt bomullsgarn nr 60 - 80.
Flötena bestå av runda korkstycken, 5
cm. långa och med 3 cm:s diam. Sänkena
utgöras av blytälnar. Det sättes på omkr.

Bild 9.

30 famnars djup.

Näten sättas i s.k.

Näten sät-
tas.

"varper" om 10-15 nät pr varpa. Längan
förankras efter samma metod som den,
vilken beskrivits i uppteckningen från
Hästholmen. Läget i sjön anges med en
flaggprydd "våle" (bild 10) av 3 - 5 m:s
längd. Där det är särskilt "strömt" för-
ses vålen med två korkplattor ung. vid

Bild 10.

skarven för att den inte ska dragas ned. Från vålen går ett "stånd-
tåg" ner till "krabben" (som är av järn och exakt likadan som de
i Hästholmen), som med "nätagriff" förenas med första nätet.

Ingen larv användes här i Öninge. "Kräcka"
gör man sig en vid behov av en grankvist. Puls begagnar man in-
te eftersom strömetoden här inte kommer till användning.

Näten tor-
kas på en rad
"nätahängare"
(bilderna 11
och 12). De be-
stå av stammar
av ungbjörk,
ung. 2 m. höga,

"Näta-
hängare!"

Bild 11.

vilka till ett

Bild 12.

antal av 9 st. placerats på ett avstånd av 3,5 m. från varandra.
Själva hänget är självvuxet.

Liksom i
Hästholmen har
man här metat
lake med "käxe"
då sjön frös
om vintrarna.
Man satt i var
sin "metbusa"

Lakmete.

Bild 13.

av det utseen-

Bild 14.

de bilderna 13 och 14 visa. Dess högsta höjd är 178 cm.; sidhöj-
den är 148 cm. Längden är 135 cm. och bredden 104 cm. Hålet i
golvet är 40 cm. - Käxen hade enligt uppgift 16 enkla hullingar
och 2 "finker", alltså likadan som den i Hästholmen begagnade.
Man maade med sik.

B Å T A R.

Båtar.

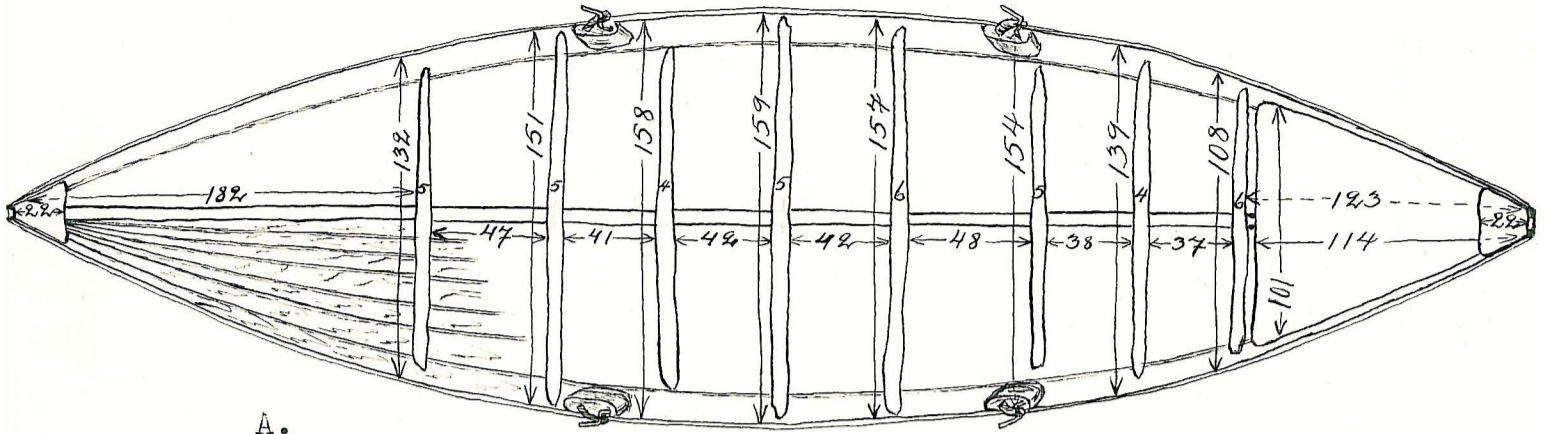
I förhållande till motorbåtarna
voro sniporna i Öninge i minoritet.
Och - på ett undantag när(bild 15)-
voro de alla konstruerade efter bak-
smällans krav på bredgattad akter o.
större stabilitet. Vidstående snipa
är emellertid som synes byggd efter
de gamla linjerna. Den är förfärdigad

Bild 15.

av snickaren Axel Johansson i Svemb, som också är upphovsman
till de andra sniporna. Den har 7 bord. Det näst översta kal-
las här med det vanliga namnet "spetsbor"; det översta "värbor!"

A. Plan.

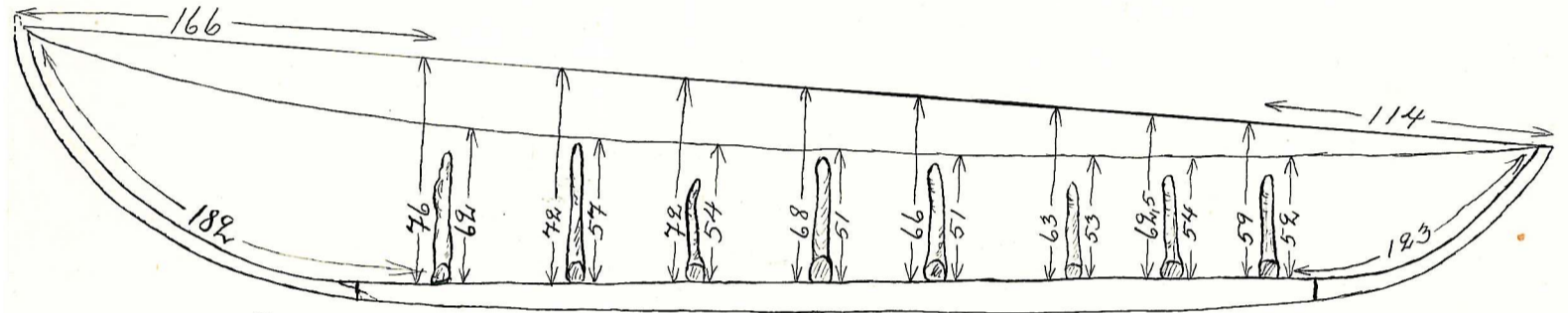
Skala 1:30.

A.

B. Längdsektion.

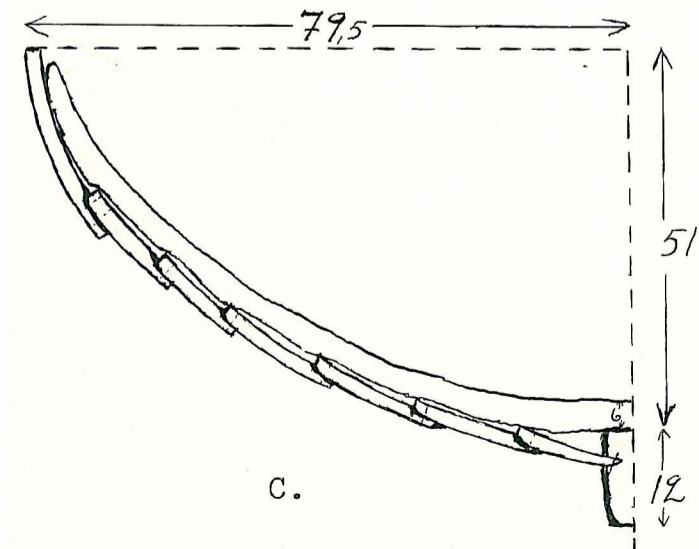
Skala 1:30.

B.

C. Tvärsektion vid spant 4 (räknat från fören).

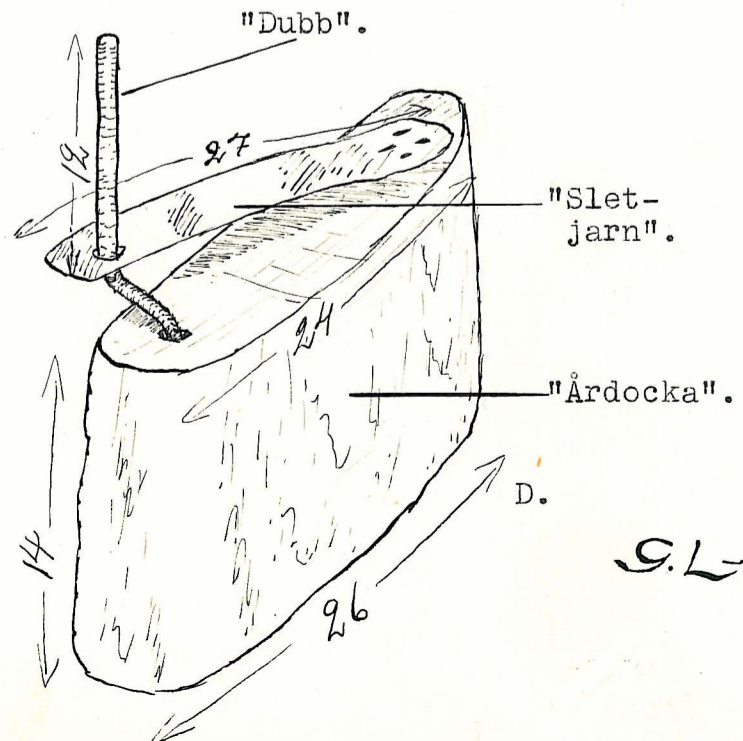
Skala 1:10.

C.

D. Detalj: "årdocka" med "dubb" och "sletjarn".

Skala 1:4.

D.

Den har ingen
avvisare och
ingen reling.
Endast en "mast-
bjälke" finns
jänte två tof-
ter. "Vrängera"
äro 8. I aktern

Bild 16.

är en sump in-

Bild 17.

redd. Materialet är till bord och köl samt stävar "talle"; till
"vrängera" - som äro oskarvade - däremot "grane". Bild 16 -
aktern - och bild 17 - fören - visa de relativt trubbiga pro-
filerna. Obs. på bild 16 hur hårt uppspetsat "spetsboret" fak-
tiskt är!

I jämförelse med den mo-
toriserade snipan här intill verkar em.
den ovan beskrivna som en fulländad
kappseglare. Denna har endast 6 bord -
obs. spetsboret, som nästan helt täcks
av värboret! Den är också betydligt
lägre än den förut nämnda och fören (bild 20)

Bild 18.

är platt som
nosen på en
bulldog. Den
har i motsats
till den andra
snipan en avvi-
sare. Måtten

Bild 19. Akter.

äro ungefär de-

Bild 20.

samma som på den föregående uppmätta.

Trots de respektingivande dimen-
sionerna på den skyddande bergkammen
ha Öningefiskarna inte helt och hållet
vågat anförtro båtarna i naturens hän-
der. Härom vittna de kraftiga spelen
(bild 21). 6 stolpar, 2,5 m. höga, bil-
da en rektangel av 6,65 m:s längd och
2,5 m:s bredd. Ett lag bjälkar förena
överst stolparna med varandra, och tvär-

Båtspel.

Bild 21.

stöttor staga
konstruktionen
där så behövs.
Två järnaxlar
vila tvärs ö-
ver spelet, o.
vardera axeln
är utrustad m.

Bild 22.

en spak. På ax-

Bild 23.

larna äro linorna eller wires angjorda, och när spaken för hand vrides runt rotera axlarna, varvid linorna förkortas och båten, som vilar på dessa, hissas upp. - Bild 22 visar Kalle Blads spel. Det är avsett för två båtar och är alltså dubbelt, vilket har den praktiska fördelen att hela konstruktionen blir stadigare. Bild 23 visar en spak, som angjorts vid axeln via ett till denna passande gammalt kugghjul.

Fisken distribueras direkt till fiskhandlare Augustson i Ödeshög, som själv är en av de åtta yrkesmännen på platsen och som för 20 år sedan inköpte hit den första motorbåten.

Distri-
bution.

Bild 24 visar min sagesman, hr O.

Sages-
man.

Svärm från Öninge. Han har fiskat här sedan han var pojke. F.t. var han förhindrad att delta aktivt i arbetet på grund av en smärre olyckshändelse med ena foten. Han var lugn och tillmötesgående men visste givetvis på gr.

Bild 24.

av sin ringa ålder - ett fel som han

delade med alla yrkesmännen på platsen - föga om det riktigt gamla husbehovsfisket i Öninge.